

Asia: VN/35745/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle opintoetuuslaiksi ja eräiksi muiksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksen yleiset tavoitteet

Esityksen tavoitteet täysipäiväisen opiskelun ja toimeentulon turvaamiseksi ovat kannatettavia, tosin lain tarkoituksessa (pykälä yksi) asia on ilmaistu huomattavasti vaatimattomammin.

Nuorten opiskelumahdollisuuksia ja -kykyä määrittää yhä vahvemmin taloudellinen tilanne. Esityksessä mainitun korkeakouluopiskelijoiden opiskelua ja toimeentuloa vuonna 2025 koskevan (Eurostudent IX:n aineisto) tutkimuksen alustavien tulosten mukaan noin kolmasosa opiskelijoista kokee toimeentulovaikeuksia, ja osuus on kasvanut viime vuosina. Kaikkien nuorten opintopolut eivät ole yksiviivaisia, vaan yhä useammin epälineaarisia, johon vaikuttavat mm. työssäkäynti, mielenterveyshaasteet ja alan vaihto. Nykyistä vahvempaa perusturvaa tarvitaan erityisesti heikoimmassa asemassa oleville nuorille.

Opintojen suorittamisen tavoiteaikoja on tarkasteltava kriittisesti ja tutkimusperusteisesti, sillä niillä on myös kielteisiä vaikutuksia. Nuoruus ei ole pelkkä siirtymävaihe, vaan itsessään merkittävä elämänjakso, johon liittyy keskeisiä muutoksia ihmissuhteissa, perheellistymisessä ja oman paikan löytämisessä yhteiskunnassa. Nykyisessä epävarmassa tilanteessa monet nuoret kokevat merkittäviä paineita, mikä heikentää hyvinvointia (Nuorisobarometri 2025).

Nuorten aikuisten oppiminen, kokeilu ja laaja-alainen osaamisen kehittäminen ovat keskeisiä yhteiskunnan uudistumisen ja innovaatioiden kannalta. Tulevaisuuden työelämä, erityisesti tekoälyn kehittyessä, korostaa yhä enemmän monialaista osaamista ja kykyä yhdistellä erilaisia opintoja. Luovan ajattelun tukeminen edellyttää riittävää taloudellista turvallisuutta, kohtuullista kuormitusta sekä joustavia ja monipuolisia opintopolkuja, mukaan lukien kansainvälisten opintojen mahdollisuudet.

On perusteltua kysyä, onko tarkoituksenmukaista nopeuttaa valmistumista, jos seurauksena on samankaltaisia osaamisprofieileja tilanteessa, jossa nuorten työttömyys on korkea.

Kannustimia tarkasteltaessa on huomioitava niiden käänköpuoli: tavoiteajasta epäonnistumisesta seuraa usein pitkäaikainen ja merkittävä taloudellinen rangaistus, sanktio. Opintojen viivästymisen taustalla voi olla monia yksilöön, läheisiin tai yhteiskunnallisiin olosuhteisiin liittyviä ja usein kasautuvia tekijöitä. Sanktion vaikutukset ovat sekä taloudellisia että henkisiä, minkä vuoksi niitä ei tulisi kiristää, vaan pikemminkin porrastaa ja kohtuullistaa.

2. Opintorahan, asumislisän ja opintolainan valtioneakauksen myöntäminen ja määrät

Kuten esityksessä todetaan, nykyjärjestelmä on vahvasti lainapainotteinen: ilman opintolainaa opintotuki ei riitä kattamaan viitebudjetin mukaista minimitoimeentuloa. Lainapainotteinen malli siirtää koulutuksen rahoitusvastuuta liiaksi opiskelijalle ja lisää epävarmuutta. Opintolainaa käytetään usein välttämättömiin menoihin, kuten asumiseen ja ruokaan, ja sitä tarvitsevat erityisesti heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevat opiskelijat.

Uudistuksessa tulisi varmistaa, että opintorahan ja asumisen tuen taso on riittävä ilman velkaantumispakkoa ja että järjestelmä huomioi opiskelijoiden erilaiset elämäntilanteet. Opintotuen asumislisän taso sekä sen sitomattomuus indeksiin heikentävät opiskelijoiden toimeentuloa ja lisäävät järjestelmän pirstaleisuutta. Asumislisän sitominen indeksiin olisi kestävä tapa korjata tilannetta.

Tutkintokohtaisia tukikuukausia on nykytilanteessa liian vähän. Asumistuen muutosten jälkeen tukikuukausien määrää ei ole palautettu vastaavasti, mikä heikentää opintotuen kykyä turvata toimeentulo koko opintojen ajan. Tuki ei kata kaikkia kuukausia, mikä lisää painetta käyttää tukikuukausia myös kesällä ja voi vaikeuttaa valmistumista tavoiteajassa. Tuen riittämättömyys voi lisätä ansiotyön tarvetta opintojen ohella, hidastaa opintojen etenemistä ja kasvattaa keskeyttämisriskiä.

Perheiden välillä on merkittäviä eroja siinä, kuinka paljon ne voivat tukea opiskelijoiden toimeentuloa. Lainapainotteisuuden lisääminen kasvattaa riskiä, että taloudelliset paineet ja suoritusvaatimukset kasautuvat erityisesti niille, joilla lähtökohdat ovat heikot. Tämä lisää todennäköisyyttä opintojen viivästymiseen, mikä puolestaan voi johtaa taloudellisiin sanktioihin ja syventää ongelmia entisestään. Nuorten yhdenvertaisuuden näkökulmasta on ongelmallista, jos järjestelmä kohdentaa riskejä erityisesti niille, joilla ei ole perheen taloudellista tukea.

Eriytynyt ongelma on opintoalan vaihtamisen vaikeus sekä siihen liittyvä keskustelu toisen tutkinnon maksullisuudesta, jotka voivat muodostaa opiskelijoille pelotteita. Alan vaihtamiseen ei tule lisätä taloudellista tai henkistä painetta, sillä se on monille perusteltu ja tarpeellinen ratkaisu.

Velkaantuminen muodostuu merkittäväksi riskiksi erityisesti alanvaihtotilanteissa. Samalla tavoiteajassa valmistuminen vaikeutuu, jolloin opintolainahyvityksen menettäminen voi muodostua kohtuuttomaksi taloudelliseksi sanktioksi.

3. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika muissa kuin korkeakouluopinnoissa

Esityksessä todetaan, että vanhempien tulot vaikuttavat edelleen voimakkaasti nuorten tuen tasoon ja lainapainotteisuuteen. Opintojen keskeyttäminen ja tukiajan ylitys liittyvät usein elämäntilanne- ja hyvinvointitekijöihin. Kun taloudelliset paineet kasautuvat mahdollisten muiden haasteiden kanssa, tiukat aikarajat voivat lisätä keskeyttämistä erityisesti haavoittuvissa ryhmissä.

4. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika korkeakouluopinnoissa

Opintotuen tulisi olla opiskelijan ensisijainen tukimuoto ja tukikuukausien pitäisi riittää tutkinnon suorittamiseen.

Opintojen keskeyttäminen ja tukiajan ylitys liittyvät usein elämäntilanne- ja hyvinvointitekijöihin. Kun taloudelliset paineet kasautuvat mahdollisten muiden haasteiden kanssa, tiukat aikarajat voivat lisätä keskeyttämistä erityisesti haavoittuvissa ryhmissä.

Alan vaihtamisen pitäisi olla opintotuki ja -lainajärjestelmässä mahdollista sosioekonomisesta taustasta riippumatta. Alan vaihtamiseen ei tule lisätä taloudellista tai henkistä painetta, sillä se on monille perusteltu ja tarpeellinen ratkaisu. Yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittava osaaminen muuttuu ja opintoalan vaihtamisen ei tulisi olla vaikeaa, vaan sitä tulisi tukea eikä luoda ”pelotteita” puhumalla toisen tutkinnon suorittamisen maksullisuudesta. On yhteiskunnan etu, että ihminen hakeutuu itselleen sopivalle alalle.

5. Huoltajakorotus

-

6. Oppivelvollisen erityinen asumislisä ja koulumatkatuki

Esityksen nykytilan analyysissä on todettu, että majoitus- ja matkakorvauksissa on tulkinnanvaraisuutta ja pitkät etäisyydet ja alueelliset erot vaikuttavat nuorten opintomahdollisuuksiin. Yhdenvertaisten opiskelumahdollisuuksien kannalta on keskeistä, että kustannukset korvataan realistisesti.

7. Opintolainan myöntäminen ja valtioneuvoston

Opiskelijat ovat käytännössä ainoa väestöryhmä, jonka oletetaan rahoittavan välttämätöntä toimeentuloaan velkarahalla. Kuten Suomen ylioppilaskuntien liittokin lausunnossaan toteaa, pidämme tärkeänä, että opiskelijoiden toimeentulo turvataan ensisijaisesti tukijärjestelmällä niin, että täysipäiväinen opiskelu on mahdollista ilman pakkoa velkaantua. Lainapainotteisuus lisää taloudellista stressiä ja heikentää yhdenvertaisuutta, erityisesti pienituloisten opiskelijoiden kohdalla. Opintolainan tulisi tukimuotona täydentää opiskelijan toimeentuloa, eikä olla edellytys kohtuullisen toimeentulon saavuttamiselle.

Esityksessä todetaan, että opintolainan käyttö kasvaa erityisesti pienituloisten perheiden nuorilla. Se voi vaikuttaa nuorten uravalintoihin, perheen perustamiseen ja asumiseen. Nuorten velanhoitokyky voi myös heikentyä korkotason ja velkamäärien kasvun myötä. Lainapainotteinen malli voikin pitkällä aikavälillä lisätä yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Velkaantumisella voi myös olla pitkän aikavälin vaikutuksia nuoren hyvinvointiin, erityisesti mielenterveyteen, ja opiskelukykyyneen. Järjestelmästä seuraavien riskien ei tulisi kohdentua erityisesti pienituloisten perheiden nuoriin.

8. Luottolaitoksen velvollisuudet ja opintolainan takaisinmaksun vaatiminen

Luottolaitoksille asetettavat tiedonantovelvoitteet ovat tärkeitä. Takaisinmaksun alkamisesta ja korkoavustuksen hakumahdollisuudesta tiedottaminen hyvissä ajoin parantaa opintovelallisten tiedonsaantia ja vähentää riskiä maksuviivästyksiin, perintätoimiin ja maksuhäiriömerkintöihin.

Luottolaitokset hyötyvät taloudellisesti lainapainotteisuudesta. Opintovelallisten oikeusturvasta on pidettävä huolta ja velkaongelmia ehkäistävä.

9. Korkoavustus

Opintolainalla pitäisi olla korkokatto, jotta opiskelija voi ennakoida omia menojaan.

10. Opintolainahyvitys

Opintolainahyvitystä arvioitaessa on huomioitava sen käänköpuoli: tavoiteajassa valmistumatta jäämisestä voi seurata merkittävä ja pitkäaikainen taloudellinen rasite. Opintojen viivästymisen taustalla on usein moninaisia ja kasautuvia yksilöllisiä, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä. Sanktioiden vaikutukset ovat sekä taloudellisia että henkisiä, minkä vuoksi järjestelmää ei tule kiristää, vaan pikemminkin kohtuullistaa ja porrastaa.

Opintolainahyvityksestä viestittäessä on tärkeää välttää harhaanjohtavia yksinkertaistuksia, kuten väite "45 % takaisin". Monimutkainen järjestelmä ja enimmäishyvityksen rajausta voivat johtaa virheellisiin oletuksiin, jolloin opiskelijat ottavat lainaa odotuksiin nähden liikaa ja joutuvat pettymään.

Nykyinen malli hyödyttää erityisesti niitä, joilla on parhaat edellytykset suorittaa opinnot tavoiteajassa ja työllistyä nopeasti valmistumisen jälkeen. Tämä voi lisätä eriarvoisuutta, sillä heikommista lähtökohdista ponnistavat opiskelijat kantavat suuremman velkataakan ja riskin.

Opintoalan vaihtaminen on usein vaikeaa ja voi viivästyttää opintoja esimerkiksi ensikertalaiskiintiöiden vuoksi. Tällöin lainahyvityksen menettäminen muodostuu alanvaihtajille epäoikeudenmukaiseksi taloudelliseksi sanktioksi.

Kansainvälinen opiskelijaliikkuvuus vahvistaa osaamista ja tukee yhteiskunnan uudistumista, mutta siihen liittyy riski opintojen viivästyemisestä. Ulkomailla suoritettavat opinnot tulisi tunnistaa perusteeksi pidentää opintolainahyvitykseen oikeuttavaa suorittamisaikaa niissä tapauksissa, joissa liikkuvuusjakso on viivästyttänyt valmistumista. Tämä vähentäisi taloudellista epävarmuutta ja kannustaisi opiskelijoita hankkimaan kansainvälistä kokemusta.

11. Takausvastuulain ja sen perintä

-

12. Muut liitelait

-

13. Esityksen vaikutusarviot

Opinto- ja asumistukeen on tehty viime vuosina merkittäviä muutoksia, ja kokemusta on kertynyt myös opintojen tavoiteaikaan sidotuista kannustimista ja sanktioista. Näiden uudistusten vaikutuksia tulee arvioida huolellisesti ja tutkimusperusteisesti ennen uusien muutosten tekemistä.

Eryisesti tarvitaan lisää tutkimusnäyttöä vaikutuksista opintojen keskeyttämiseen, velkaantumiseen sekä opiskelijoiden yhdenvertaisuuteen pitkällä aikavälillä. Ennen kannustin- ja sanktiojärjestelmän kiristämisestä päättämistä on tärkeä arvioida nykyjärjestelmän vaikutuksia kannustavuuteen sekä opiskelijoiden taloudelliseen tilanteeseen ja hyvinvointiin niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä.

14. Muita huomioita

-

